 Jerardo Elortza
eta Xabier Zelaia

OÑATI

KALERIK
-
KALE

Santa Marina (V)

Aurreko lau zenbakitan hamaikaxo kontu eta albiste agertu dizkizuegu Santa Marina aldeko enparantza eta inguruen gainean. Hala ere, gaia ahitzen ez zaigunez, hainbat gauza geratuko dira, derrigorrean, aipatzeko edo behar bezala garatu gabe. Gaurkoan, eta atal honi amaiera emateko, **kale-izen, elkarte, denda** eta bestelako batzuei buruz jardungo dugu.

KALE-IZENAK

Argituta utzi genuen nondik datorkion auzo honi Santa Marina izena (**Santa Maiña** ahozko hizkeran): plazaburuan 1864ra arte kokatu zen adokazio horretako santari eskaini zitzaion ermitatik, alegia. Plazara datozen kaleak mendeetan zehar **makina bat izen-aldaketa** jasan baldin badute ere, inguru horri **Santa Marina deitu izan diote beti herritarrek**. Dena den, labur ditzagun izendegi horren bilakaera eta gorabeherak:

■ **Jose Moiuia kalea.** Izendapen hori 1896an ezartzen zaio Santa Marinako eremu zabal bati: egungo Moiuia kaleari ez ezik, baita oraingo Lope Agirre kaleari, plazari berari eta Patrue kaleari ere. **Jose Moiuia Lengaranen** omenez ipini zen izen hori, herriari egin zizkion mesedeak eskertu alde. Oraingo Moiuia kale hau **Santa Marinako errebal** moduan bataiatu zuen ofizialki udalak 1859an; J. Moiuia kalea izan zen 1896-1939 bitartean, baina gerra ostean **Mola kalea** bihurtu zen hainbat urtetan, Santa Marina inguruko beste alderdi batzuekin batera. Aurretik, ordea, beste herri-izen bat ere eduki zuten: **Artzainkale**, hain zuzen ere.

■ **Artzainkale.** Sarritxo agertzen da ia zeharo ahaztuta dagoen aipaturiko izen bitxi hau kontzejuko akta eta beste izkribu batzuetan, XVII. gizalditik XIX.aren amaiera bitartean. Santa Marinaren luzapen gisa egituratutako errebala osatzen zuten kale-baserrri batzuek eta artisauen etxeek ezker aldetik: **ultegin, ontzigin, banastagin, jztetxe** eta abarren lantoki eta bizilekuak: **Maletarena, Arrolarena, Ontzigiñarena, Eperretxe, Akelena...**, duela urte batzuk arte zutik iraun zutenak. Izenak berak salatzen duenez, **artzainek izango zuten zirikusirik** kale honekin; euren joan-etorrietan hemen edukiko zituzten, seguruenik, artaldeentzako behin behineko egonleku eta pausalekuak. Eskumako aldean Siervas de María ordenako mojen komentua egon zen XX. mendeko hiruzpalau hamarkadetan, orain Telefonikaren eraikinak okupatzen duen orubean.

■ **Patrue kalea.** Historia luzea eta korapilatsua da kale honen izenarena ere. Dirudenez, XVI. gizaldian-edo **Aros-tegi** zeritzon etxe bat han kokatzen zelako, horrela deitzen ei zitzaion inguru horri ere; baina ez dago horren ziurtasunik. Bestalde, Araoz-Lazarraga leinu oñatiarreko kide batzuek, Indietatik bueltatu zirenean XVI.aren bukaera aldera, hor jaso zuten euren bizitokia, ertzaren bi aldetara familiaren armarrri dotorea jarriz. Gerora **Patruekua** moduan ezagutu zen etxe handi hori; eta ematen du plaza nagusian **jesuitek zeukaten egoitzaren eta elizaren patrioiak** zirelako bereganatu zutela **“titulu”** hori. Eta hortik datorkio, nonbait, kaleari izena aspal-ditxotik. Juan Jose Araozek 1891ean saldu zien artean osorik zegoen Patruekua hainbat herritarri eta orduan moldatuko ziren bertan Zelaia, Aranburu, Maiztegi, Gorrotxategi eta beste familia batzuentzako etxebizitzak.

■ **Mola jeneralaren kalea.** Izen-nahaspilatxo honi Emilio Molaren oroitzapena gorde nahiak gehitu zion beste koska bat. Arestian aurreratu dugunez, gerra zibilaren sorreran eragin erabakigarria izandako militar matxino honi eskaini zitzaion **1939an Santa Marina aldeko eremu osoa**, ordura arteko Moiuia izendapena ordezkatzuz, eta hala jarraitu zuen 1979ra arte. Makina bat oñatiar jaio edo bizi izan da Mola kaleak iruten zuen amaraun horretan. Dena dela, zera ere zehaztu behar da: **Patrue kaleak eta egungo Moiuia kaleak lehentxoago utzi ziotela Mola kalea izateari**, 1960ko hamarkadan, Reyes Korkostegi alkate zela, jatorrizko izen zaharra berreskuratuz. Besteok, esan bezala, 1979an hartu zituzten oraindik ere mantentzen dituzten izenak: bat berria, **Lope Agirre** kalea; eta besteak antzinakoa, hots, **Santa Marina plaza**. Ea noiz arte irauten duten.

Patrue kalea 1960ko hamarkadan.

DENDAK, TABERNAK, ELKARTEAK ETA ABAR

Nahiz eta erdiguneko beste kale batzuetan adina ez izan, inguru honetan ere ez dira falta izan merkataritza, ostalaritza eta industria txiki eta bestelako eginkizunetarako lokalak eta lantegitxoak.

■ **Elkartek.** II. Errepublika garaian bi talde politikok edukiko zuten euren egoitza soziala elkarrengandik oso hurrean, oraingo Lope Agirre kalean: **Karlisten Zirkuluak** eta **Errepublikanoen Zentroak**; eta urte gatazkatsu haietan sortu ziren hainbat gorabehera eta liskar euren artean. Errepublikazaleen lokala gerra denboran itxi zuten, baina Karlistarenak frankismoan zehar jarraitu zuen. **Guardia Zibilek** ere handik urrin barik eduki zuten **kuartela**, Kale Zaharrera joan aurretik. Herriko elkarte gastronomiko zaharrenetarikoa bat, **Gure Txoko**, Patrua kalean kokatu zen 1935 eta 2013 bitartean. Azkenaldi honetan, berriz, Antixeneko jauregiaren aldameneko lokal batean **Gaztetxea** aurkitzen da.

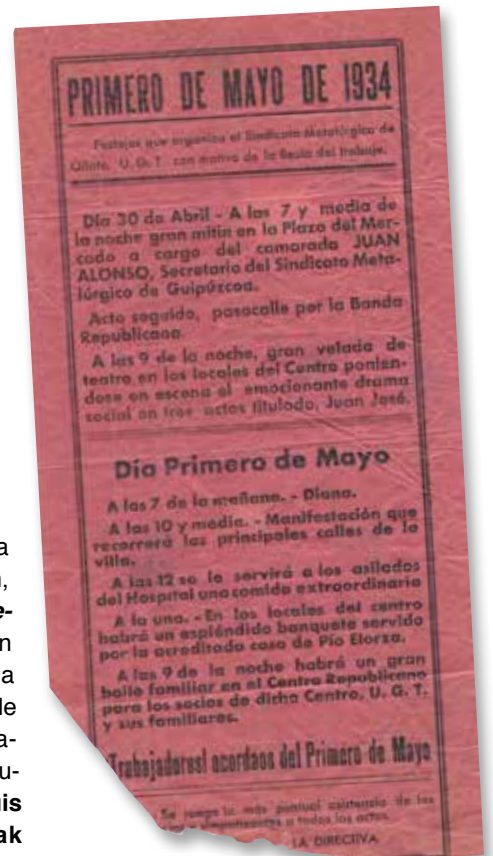
■ **Dendak, tabernak eta beste.** **Pakita altzariak** Santa Marinaran. Diseinuak, **Barue**; eta **Andrea Azkoaga** Baruekoan; **Zelaia elektrizitatea eta etxe-ko-tresnak**, Patrua kalean eta Santa Marinaran; eta orain, azken lokal horretantxe, **Magnet** softwar-produktuak. Emakumeen ileapaindegia Patrua kalean, **Baltzategi ahizpak**, Josefina eta Kontxita, Zirrinkaiñeko etxean, gerra aurreko urteetan; eta Ana Garciaren **Kima 1.** zenbakian. **Tabernak:** gerra aurretik, **Pio Elortzarena** Moiuan (oraingo Lope Agirren); eta gerra ondoren, **Xabalorena** Patrua kalean.

■ **Tailerrak, lantegiak eta abar.** Antzinako errementari, iltzein, ehule, saskigile edota ontzigileez gain, beste era batzuetako lanbideetan gizakume eta emakumeak ere aritu izan dira Santa Marinaran eta inguruko kaleetan. Patrua kaleko

etxe biren izenek horixe adierazten digute, hain zuzen: Zirrinkaiñean sasoi batean **zirrinkari** bat arituko zen, hots, gurdientzako txirringak, gurpilak egiten zituena; eta Mielkaiñean, berriz, **kapagin** bat, hau da, marragak, ganadu-mantak ehuntzen zituena.

Orduko Moiuia kaleko lehen zatian, jatorrizko **Barrenze-laineko zerra** egon zen, gero Ibarrara eramane zutena. Kale horretako 1ean Barrena etxea berri zutenean 1933an, **Luis Rodríguez Bareak inprenta** jarri zuen beheko solairuan eta, gudatean konfiskatuta egon ondoren, haren seme-alabek eman zioten jarraipena gerra ostean. Aurreko etxean **gaseosa** egiteko tailerra zeukaten **Iraolatarrek (Txapa)**.

Arotz ugarik jardun zuen Barueko etxepean, 1943an San Juan kaletik Santa Marinarara etorrita: **Pio Elortza**, **Karlos Arregi**, **Joxe Arregi**, **Migel Elortza**, **Rufino Moiuia** eta **Zerferino Ugartek**, elkarrekin hasieran, bananduta geroago; eta horiekin batera edota ondoren beste askok. Patrua kalean **Ezpeleta aterkin-fabrika** egon zen 1935etik aurrera, Garibai auzora joan aurretik; Arrazola-Ezpeleta gisa hasieran. **Zesareo Uribarriren sarraila-enpresa** ere kale bereko lokaltxo batean jaio zen, Altzibar aldera aldatu baino lehen. Patrua kalean bertan eduki zuten **perratokia Paulo eta Basilio Biain** aita-semeak XX. mende gehienera. Hurrengo atean **nekazaritzarako tresnak eta makinak** konpontzen dituzte **Maiztegitarrak**.

Errepublikanoen Zentroa eta Pio Elortzaren jatetxea aipatzen dira 1934ko orri honetan.

Arotzen tailerrak egondako lekua Baruekuan.

TABERNA • JATETXEA

Bidebarrieta 6
Tel.: 943 71 62 96
20560 OÑATI

FAGOR
INDUSTRIA TALDE KOOPERATIBOA

